

Criminal man, eller Lombroso *revisited*

Wittgensteins og Philip Kerrs filosofiske undersøgelser

In Victorian times, Cesare Lombroso, the Italian criminologist, thought that criminality could be explained anatomically, using thethesiometer and craniometer to weigh and measure the skull [...]. But while Lombroso was misled in attempting to explain criminality in relation to things like the size of a man's nose, mouth and ears, subsequent neurological research has demonstrated that he wasn't so very wide off the mark.

Philip Kerr – A Philosophical Investigation (Kerr: 36)

Kim Toft Hansen er studieadjunkt i medievidenskab ved Aalborg Universitet. Han er hhv. medredaktør og redaktør for forskningstidsskriftet Akademisk kvarter og formidlingstidsskriftet Kulturkapellet. Han deltager i forskningsprojektet Krimi og kriminaljournalistik i Skandinavien og har især publiceret artikler om krimifiktion. Hovedinteresser er fiktion og kulturanalyse.

Philip Kerr genopliver i sin roman *A Philosophical Investigation* (1992) Cesara Lombrosos biologiske determinisme for kriminologi. Lombroso fandt i slutningen af det 19. århundrede frem til en række fysiognomiske særkender for den kriminelle, som nu kunne kendes på ydre kendetegn – den medfødte kriminelle kunne kendes på kropsform og bar således sin kriminalistiske skæbne "i kødet" (se Lombroso 2006). Nogle udviklinger i kriminologien i det tidlige 20. århundrede – særligt i mellemkrigstidens Weimartyskland – satte store spørgsmålstegn ved denne måde at tænke på (selvom denne tænkning også fandt sin mere radikale udformning under Anden Verdenskrigs race-

biologi). Herefter har dette forhold mellem biologisk determinisme og kriminalitet været farlig grund at bevæge sig ind på.

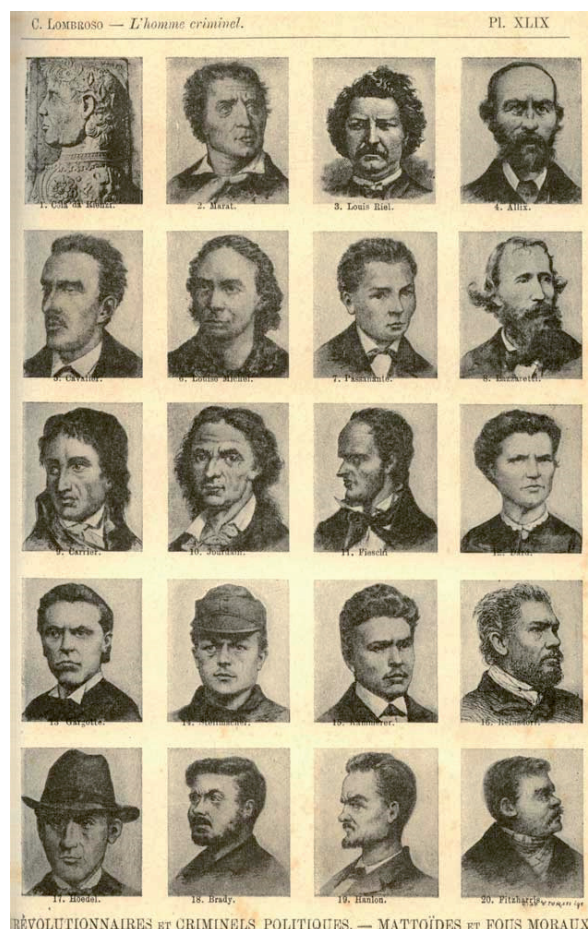
Derfor er Philip Kerr også nødt til at placere sin kriminalroman i et mødepunkt med sci-figenren for at kunne finde et sted at filosofere over forholdet mellem genteknologi og kriminalitet: I den nære fremtid finder forskere ud af, at mænd med en særlig gendefekt har stor sandsynlighed for at blive kriminelle – og derfor oprettes et DNA-kartotek over personer med denne defekt. Kriminalitetsraterne er på dette tidspunkt skyhøje, men politiet har her et fremragende hjælpemiddel til at nedkøle de potentielle gerningsmænd – indtil en person,

der netop selv har denne defekt, hacker sig ind i det skjulte system, hvorefter han begynder at myrde disse potentielle kriminelle.

Drømmen om det rene samfund og drømmen om den kriminelles visuelle, kødelige kendetegn debatteres, mens morderen – der selv har kodenavnet Wittgenstein – forsøger at bevise en central filosofisk pointe: Han identificerer sig tilsyneladende med sit kodenavn. Philip Kerrs roman er derfor ikke kun en kritisk stillingtagen til den biologiske determinisme. Den er også *en filosofisk undersøgelse*, der følger Wittgensteins egen filosofiske og biografiske udvikling. Artiklen her viser, hvordan den biologiske determinisme kritiseres, samtidig med at Wittgensteins tidlige og sene filosofi kobles i en fælles dialektik.

Forhistorie: Lombroso og *the criminal man*

Den vestlige krimi udspringer af moderniteten, der selv fostrede sociale forhold, hvor den kriminelle fik bedre vilkår i de store byer. Derfor bliver kriminaliteten i løbet af den første halvdel af det 19. århundrede væsentlig mere synlig i byernes rum, hvilket leder til en søgen efter nye måder at kunne opklare det kriminelle og kende den kriminelle på (se Scaggs: 17ff). På baggrund af omfanget stiger derfor også drømmen om at kunne genkende den kriminelle på det visuelle, på kroppen, på kødet. Lombrosos kriminologiske antropologi – hvor første bind i serien udkom i 1876 – er her et radikalt udtryk for et forsøg på at udleve netop denne drøm om visuel, fysiognomisk genkendelse af det kriminelle element: Ved at måle fx kraniet, ørerne og næserne kunne forskeren forudsige en potentiel kriminel løbebane for den kriminelle. Det

Billede 1: Cesare Lombrosos fotografier af "delinquente nato", den medfødte kriminelle eller "Criminal Man", som den engelske oversættelse af Lombroso hedder.

ledte Lombroso til at konkludere, at der findes en særskilt kriminel type, som han kaldte for *delinquente nato* – den medfødt kriminelle. Den kriminelle bærer fra starten sin skæbne i kødet og i sin kropsform.

Denne type kriminologi vandt en vis udbredelse, blandt andet i Tyskland hos lægen Hans Kurella, men mellemkrigstidens Tyskland skulle også frembringe de største spørgsmål til netop denne metode. Under Weimartyskland steg kriminaliteten til ukontrollable højder, hvilket stillede politiet over for

lignende problematikker, som det tidlige 19. århundrede stod over for – men konklusionen blev bemærkelsesværdigt nok den modsatte. Mængden af kriminalitet skabte på den ene side en befolkningsmæssig paranoid stemning, som interessant nok ledte til en stor interesse i det kriminalistiske stof – her steg interessen for journalistiske og fiktionelle skildringer af kriminalitet sammen med antallet af drab med mere. Denne dekadente stemning forplantede sig også hos politiets opklarere, der på den ene side tabte troen på bevismateriale, da opklaring pga. korrupsion og størrelsesorden ikke nødvendigvis ledte til mindre kriminalitet. På den anden side dukkede der sager op, som dislokerede denne tiltro til den kriminelles visuelle kendetegn – særligt prægnant er her sagen om den såkaldte vampyr fra Düsseldorf, Peter Kürten, som var en vigtig inspirationskilde til Fritz Langs film *M* (1931). Da Kürten skulle for retten, var det udbredte udbrud blandt de tilhørende: "Er det virkelig sådan, en morder ser ud?" Det var en overraskende, at han ikke stemte overens med den anerkendte viden om den kriminelles visuelle kendetegn. Samlet set ledte disse erkendelser under Weimartysklands periode til det, som Todd Herzog omtaler som to kriser i de visuelle regimer: *bevismaterialets krise og genkendelighedens krise*. Den kriminelle var nu potentielt en af os og ikke længere en adskilt separat gruppe, der kunne sluttes ude af det øvrige samfund (se Herzog, 2009 for yderligere analyse af Weimartysklands krisestemning).

Vi ser en lignende semiotisk krise reflekteret i mellemkrigstidens hårdkogte kriminallitteratur i USA, hvor detektiven – som Raymond Chandler berømt har formuleret det – bliver "part of the nastiness". Krisestemningen inkor-

poreret i den tyske mellemkrigslitteratur og den amerikanske detektivroman satte hver for sig store spørgsmålstejn ved de semiotisk og metodisk ordnede regimer, som vi kender hos Arthur Conan Doyle og Agatha Christie. Her ser vi de tidlige ansporinger til en mere poststrukturel version af kriminalromanen, men vigtigst af alt bliver der sået en helt grundlæggende tvivl om opnåelse af drømmen om den genkendelige *delinquente nato* – den poststrukturelle relativisme kan ikke opretholde idéen om kødelige, positivt testbare kendetegn hos den kriminelle. I kriminalfiktionen leder det derfor til skildringer af mere sociale incitamenter for kriminelle handlinger (se Malmgren: 103, Holmgaard: 57ff).

L.O.M.B.R.O.S.O.: **den latent kriminelle**

Denne sociale investering fra krimifiktionens side løber hele vejen gennem krimiens nyere historie op til i dag: den kriminelle har ikke medfødte træk, men skabes gennem sociale sammenhænge – eller netop mangel på social sammenhæng (se Hansen, 2008; Gregoriou: 91ff). Derfor ville det – for Philip Kerr – være utroværdig at placere handlingen i *A Philosophical Investigation* i udgivelsens samtid (de tidlige 1990'ere), og forskydningen af handlingen til 2013 giver dermed Kerr nogle muligheder for at reintrodere en Lombroso-metode for efterforskningen af kriminalitet i en dystopisk fremtids London. På dette tidspunkt – meget som i mellemkrigstidens kriminalitetsudbrud – "society finds itself subject to a virtuel epidemic of recreational murder" (Kerr: 15). Behændigt har forskere på dette tidspunkt fundet ud af, at mænd med en særlig genfejl er

prædisponeret for en neurologisk defekt, der leder til en større sandsynlighed for, at denne på et tidspunkt vil udføre en kriminel handling.

Ved Cambridge University introduceres derfor et computerprogram, der kan kategorisere og finde frem til personer med denne defekt – programmet kaldes *The Lombroso Program*. Kerr nævner – gennem sin morder – godt nok Cesare Lombroso, men bruger ydermere navnet som en forkortelse, idet L.O.M.B.R.O.S.O. står for det lidet mundrette "Localisation of Medullar Brain Resonations Obliging Social Orthopraxy" (Kerr: 42). Den rette sociale adfærd, *ortopraksis*, er – som det antydet her – et medfødt talent, og mænd med den omtalte defekt har en større sandsynlighed for *ikke* at opretholde "social orthopraxy" og derved begå kriminalitet. Derved genfødes drømmen om præcise, kategoriske kendetegn for den kriminelle. Dette kartotek – nu på over fire millioner mænd – bruges både præventivt, da disse mænd modtager livslang terapi, og til at opklare forbrydelser. Problemet opstår, da en tidligere patient med denne defekt hacker sig ind i det ellers uindtrængelige Lombroso-program, hvor han for det første sletter sig selv, for det andet efterlader en digital fælde, der udsletter store dele af programmet, og fortsætter en række mord på mænd på Lombroso-listen. Programmet er nu ukampdygtigt over for morderen, da denne selv har udslettet programmets muligheder, og politiet må nu også – uden at disse har været glemt – udelukkende ty til "traditionelle" opklaringsmetoder. I programmet har alle mænd med denne defekt fået et anonymiserende dækningsnavn hentet fra afdøde forfattere og filosoffer, og morderen hedder derfor Wittgenstein: et navn, som skal tages for mere end blot et symbolsk dække.

Den "virkelige" Wittgenstein

Allerede tidligt antyder Kerr den biografiske inspiration fra den virkelige Wittgenstein. Hvert kapitel inkluderer også et dagbogsuddrag fra morderen selv, og første uddrag slutter med følgende ord: "But what we cannot speak about we must pass over in silence" (Kerr: 13) – et direkte citat fra Wittgensteins berømte *Traktatus*: "og det, hvorom man ikke kan tale, om det må man tie" (Wittgenstein, 1998: 35). Ydermere beskrives den formodede morder tidligt i romanen af en person, der har set ham, således:

Medium to tall in height. Brown, wavy hair. Large, quick blue eyes. Thoughtful brow: I mean, his forehead constantly bends itself to thought. Sharply featured. The nose is a little hooked. And the mouth, a bit petulant, perhaps a bit effeminate, as if he looks in the mirror a great deal. Lean-looking, but not fit: it's not exercise but lack of food that keeps him slim. Intense... (Kerr: 115)

På den ene side er dette i selv en internt leveret vittighed, da flere af disse karakteristiske træk faktisk overholder Lombrosos angivne træk for den kriminelle (håret, mundet, næsen). Samtidig er denne beskrivelse antydningvist også meget tæt på den virkelige Wittgenstein, hvilket kun er den tidlige indkøring af den biografiske Wittgenstein.

Philip Kerr indbygger også en lang række præcise kendetegn fra såvel den biografiske Wittgenstein som fra hans filosofiske tænkning og udvikling – jeg behandler her, da romanen emmer af Wittgenstein, kun de mest prægnante biografiske træk. Ud over denne visuelle lighed med Wittgenstein selv, har morderen – der

Billede 2: Den biografiske Ludwig Wittgenstein.

viser sig at hedde Paul Esterhazy (formentlig uden reference til den ungarske forfatter med samme efternavn) – en baggrund, som følger i Wittgensteins fodspor. Begge bliver i en tidlig alder nærmest økonomisk uafhængige, fordi en velhavende fader – begge af aristokratisk afstamning – efterlader en stor sum penge til sønnen. Efter at have udviklet sit filosofiske system i *Tractatus* vender Wittgenstein derfor filosofien ryggen for at udleve filosofien i et "almindeligt" liv, mens Kerrs Wittgenstein forlader sit studium på universitetet for også at hengive sig til "real work among real people" (Kerr: 283). Efterforskerens grafologiske un-

dersøgelse peger tilmed på, at han skriver 'W', som var det et 'V', netop som w'et udtales på tysk – og Esterhazy viser sig da også at have germanske aner ligesom Wittgenstein (Kerr: 291). Som den sidste kompendiøse parallel til den biografiske Wittgenstein viser Esterhazy sig at arbejde på Guy's Hospital i London, hvor den biografiske Wittgenstein netop arbejdede som portør under Anden Verdenskrig.

Filosofisk gennemgår morderen også en udvikling, som vi kender den fra Wittgenstein. Første gang vi møder morderen i form af omtalte dagbog (impli)citerer han gentagende gange Wittgensteins *Tractatus* og den indædte søgen efter et logisk sprog, der kan forklare, hvordan mening genereres: "Even God cannot do anything that would be contrary to the laws of logic. But one takes a certain pleasure in a logical method, for this endows meaning" (Kerr: 12). Senere finder vi en formulering som denne: "The order of a number series is not governed by an external relation but by an internal relation" – en beskrivelse, der fint passer på den form, som præger *Tractatus*¹. Jo længere vi kommer ind i romanen, jo flere implicite Wittgenstein-citater bliver vi vidne til, indtil morderen begynder at genlæse sine egne filosofiske notater:

re-reading some of my earlier notes, I could not avoid the conclusion that there were very many statements in the book with which I now disagree [...] I have been too dogmatic [...]. We can say that the word 'murder' has a least three different meanings; but it would be mistaken to assume that any theory can give the whole grammar of how we use the word. (Kerr: 232)

Her bevæger morderen sig væk sine tidligere filosofiske grundsætninger og i retningen af det, der ligner et opgør med denne. Som bekendt fandt denne bevægelse også sted hos den biografiske Wittgenstein, der – primært i sin *Filosofiske undersøgelser* (1999), der jo også lægger navn til Kerrs bog – formulerer en filosofi meget anderledes end den, han præsenterede i *Tractatus*. Beskrivelsen, som morderen her giver af ordet *mord*, er dermed et væsentligt skridt i retningen af Wittgensteins sprogspilsteori (Wittgenstein, 1999: 37), hvilket derfor også – sidst i romanen – bliver slået helt fast: "this is how memory and association may be said to work, within the context of a language game" (Kerr: 325). Derfor kunne det umiddelbart se ud til, at den bevægelse, som morderen foretager undervejs i romanen, er den samme som den, Wittgenstein selv foretog – dette antydes også tidligt i Kerrs roman, da morderen slår personen med kodenavnet Bertrand Russell ihjel: Den virkelige Russell var en filosofisk faderfigur for den tidlige Wittgenstein, og netop denne tænkning gør Wittgenstein op med i *Filosofiske undersøgelser*.

Kerrs filosofiske undersøgelser

Dette opgør er hos Kerr dog kun tilsyneladende, da romanen i stedet for at tænke i opgør forsøger at mægle mellem de to filosofier – og det er således her, *A Philosophical Investigation* bliver til sin egen filosofiske undersøgelse. På sin vis er dette en antydning af, at Wittgenstein måske selv overså, at han – som han slutter af med at skrive i *Tractatus* – var steget til tops på stigen og smidt den væk:

Mine sætninger er oplysende på den måde, at den, som forstår mig, til sidst erkender, at de er meningsløse, når han ved hjælp af dem – som ad en stige – har hævet sig op over dem. (Han må så at sige kaste stigen bort, efter at han er steget op ad den). Han må overvinde disse sætninger, så ser han verden på den rigtige måde. (Wittgenstein, 1998: 131ff)

Wittgenstein overså, at han kunne bruge sin tidlige filosofi til at bygge sin sene filosofi på, at de to systemer er komplementære for hinanden, hvilket er, hvad morderen – og måske Kerr – forsøger at slå fast:

I have resolved to let the earlier work stand, if only as a presentation of my old thoughts which, it cannot be denied, are nevertheless the basis of my new ones. Perhaps my old notes alongside my new notes will serve to present a kind of dialectic, not with the aim of arriving at a theory, but with the simple object of illustrating the ambiguities of language. (Kerr: 232)

Hvor Wittgenstein selv overså, at han faktisk havde smidt stigen væk for at kunne formulere *Filosofiske undersøgelser*, påpeger Kerr gennem sin roman, at det ensidige fokus på logik – en logik, der ligger til grund for denne fremtidige verden, som benytter den positivistiske metode til forudse den kriminelles løbebane – ikke er nok i sig selv.

Det leder til overraskelser og problemer, som vi så det i forbindelse med Weimartysklands

krise – og efterforskeren synes da også, da hun ser morderens hjem, at blive slået af en meget lignende perpleksitet. "Er det virkelig sådan, en morders hjem ser ud?":

The plain fact was that Esterhazy's apartment seemed to provide no more obvious insight as to what had turned him into a mass-murderer than might have been obtained from the leaves in his tea cup, or a selection of Tarot cards. How ordinary it all seemed, and then all the more extraordinary, because of the nature of the man who lived here. (Kerr: 315)

Det logiske system, hvor den kriminelle er genkendelig på sin genetiske kode, bryder sammen, eller som morderen selv ytrer det: "it was not the voice of God which made me do it, but the voice of Logic. I heard the voice of Logic and his ministers of Reason and I had the compulsion to kill" – han fortsætter: "It's a different kind of madness, that's all" (Kerr: 327)². Det udelukkende fokus på logik og fornuft leder i sig selv til "madness", mens Kerr her også antyder, at det modsatte er tilfældet – at være fanget i sproget, som den sene Wittgenstein forklarer, leder til en problematisk postmodernistisk relativisme, hvor vi ikke undslipper sproget, og en tilstand, hvor alt bliver lige gyldigt³.

Gennem et morderisk vanvid, som præger den filosofiske morder, forsøger Kerr at finde et fælles grundlag for såvel logisk tænkning som irrationelle tilskyndelser – og det er ikke uden årsag, at Kerrs efterforsker må opgive at benytte sig af de velkendte deduktive opklaringsmetoder og supplere med intuitive kræfter: "She preferred a more scientific approach to account

for sex difference in cognitive ability. But there was no doubt in her mind that it was something like feminine intuition which was now required in this particular case" (Kerr: 281). Vi har således også tidligere i romanen konstateret, at den biografiske "Wittgenstein had a real fascination for detective stories. [...] he himself placed little reliance on the so-called deductive science of Sherlock Holmes. He liked his detectives to be rather more intuitive" (Kerr: 171)⁴. Halvvejs gennem romanen får vores efterforsker her – uden at hun tager det til sig – serveret den metode, som hun senere erkender hun er nødt til at bruge for at opklare de mord, som kodenavnet Wittgenstein begår. Kerrs pointe, der derved står som det overordnede filosofiske argument for romanen, er, at den logiske positivisme – med sit ekskluderende fokus på kun det, som vi kan tale om – på den ene side og den sprogpilsstyrede relativisme – med sin irrationelle intuitive omgang med begreberne – på den anden side hver især ikke kan stå for sig selv. Romanen afsøger i stedet rummet for supplement mellem det rationelle og det irrationelle, og morderen – og alle hans ofre – bliver derfor på hver deres facon til ofre for fremtidens radikale fokus på den logiske forståelsesramme, hvor vi kun kigger på de genkendelige træk hos den kriminelle.

Det punitive koma: kødets liv, sindets død

Derfor bliver morderens gerninger på den ene side den radikale konsekvens af det logiske Lombroso-program, mens hans straf omvendt er et interessant bud på den konsekvensløse omgang med begreberne. Gerningerne udspringer af logikkens "madness", mens straf-

fen er en konsekvens af uklarheder i begreberne. Fremtidens samfund er i Kerrs roman mødt af to problemer: For det første er der ingen folkelig opbakning til dødsdommen, men for det andet er fængslerne – pga. de stigende kriminalitetsrater – overfyldte. Derfor benyttes det såkaldte *punitive koma* i stedet, hvor den straffede lægges i et koma i et antal år, og skulle vedkommende være offer for et justitsmord, kan denne vækkes igen. Morderen udtrykker derfor også sit mishag ved sin straf – det livslange koma – og sætter herved desuden et filosofisk punktum for romanen: "You're asking if a blurred concept is a concept at all. Is an indistinct photograph a picture of a person at all? Is a man who is neither wholly dead nor wholly alive still a man?" (Kerr: 325). Han peger her selvfølgelig på den komatøse tilstand, som han helst vil undgå – han forsøgte i øvrigt kort inden, han blev fanget, at begå selvmord ved netop at stige op ad en stige, sætte en løkke om sin hals, og kaste stigen væk (Kerr: 312). Konsekvensen af det mislykkede selvmord er, at morderens kød – som jo fra starten var anledningen til, at han overhovedet begyndte at dræbe – holdes i live, mens det sind, med hvilket han har tænkt sine tanker, tvinges ind i en tilstand, der svarer til døden.

I sin dagbog skriver morderen afslutningsvist en kommentar, der står som en ironisk metarefleksion over Kerrs egen roman:

But my stories only serve as explanations in the following way: anyone who understands these stories eventually recognises them as nonsensical when he has used them as steps to climb up beyond them [...]. You must transcend the story

as a mere proposition, and then you will see the world aright. (ibid.)

Denne artikel har været et forsøg på at forstå Kerrs filosofiske undersøgelse. Resultatet er en afsøgning af en dialektik mellem en logisk, fornuftsbaseret forståelse af verden med plads til irrationelle komponenter. Men skal vi acceptere Kerrs, Wittgensteins og morderens påstande, er det bedste, som du nu kan gøre efter endt læsning, at krølle denne artikel sammen – og smide den ud!

Noter

- 1 Denne formulering er også en ganske værdig beskrivelse af Guillermo Martinez' roman *Oxford-mordene* (2006), der netop undersøger, om den interne logik, som Wittgenstein formulerer, kan bruges til at fastlægge det næste mord i en serie. Philip Kerr, Guillermo Martinez og Henning Mortensen er tilsyneladende de tre forfatterskaber, der – helt ind i plottets udvikling – benytter sig af Wittgensteins filosofi (se Hansen 2009b).
- 2 I forbindelse med spørgsmålet om guddommelige incitament for at begå mord nævner morderen tidligere Abrahams begrundelse for at ville slå sin søn ihjel – et incitament, som Søren Kierkegaard accepterer men beskriver som irrationelt, da springet ind i troen er en bortkastelse af det rationelle (Kierkegaard: 61). Kerrs morder har også tidligere haft Kierkegaard med i sine refleksioner (Kerr: 311). Ang. Kierkegaard og krimifiktio se i øvrigt Hansen (2009a).

- 3 Se fx Eagleton (1999) og for en diskussion af Wittgenstein, postmodernisme og krimifiktio-
n Hansen (2010b). Den postmoderne krimifik-
tion får derfor også et svirp hos Kerr,
da vores kvindelige efterforsker besøger en
boghandler: "She found what she was look-
ing in front of those few shelves which were
a temporary home to post-modernist crime
fiction" (Kerr: 270).
- 4 Se bekræftelse af denne påstand i Hoffman
(2003) og for yderligere oplysninger om
Wittgensteins store interesse for kriminal-
litteratur.

Litteratur

- Eagleton, Terry**, "Wittgenstein as a Philo-
sophical Modernist (and Postmodern-
ist)", i Michael Peters et al. (red.), *Witt-
genstein: Philosophy, Postmodernism and
Pedagogy*, Bergin & Garvey: London, 1999.
- Gregoriou, Christina**, *Deviance in Contempo-
rary Crime Fiction*, Palgrave MacMillan:
New York, 2007.
- Hansen, Kim Toft**, "De sidste dages heldige.
Om krimifiktio og Gunnar Staalesens
forfatterskab", Arbejdsblad nr. 7, udgi-
vet i forbindelse med forskningsprojektet
Krimi og kriminaljournalistik i Skandinavien,
www.krimiforsk.aau.dk: Aalborg, 2008.
- Hansen, Kim Toft**, "Ambivalente fiktioner –
vold, den svenske uro og Henning Man-
kell", i Jørgen Riber Christensen og Kim
Toft Hansen (red.), *Fingeraftryk – Studier i
krimi og det kriminelle*, Aalborg Universi-
tetsforlag: Aalborg, 2010a.
- Hansen, Kim Toft**, "Recherches philoso-
phiques et roman policier. Le roman
policier autoréflexif de Henning Mor-
tensen", *Études germaniques*, nr. 3/2010,
éditions Klincksieck, under udgivelse,
også tilgængelig som arbejdsblad i for-
bindelse med forskningsprojektet *Krimi
og kriminaljournalistik*, www.krimiforsk.
aau.dk, 2010b.
- Herzog, Todd**, *Crime Stories: Criminalistic
Fantasy and the Culture of Crisis in Weimar
Germany*, Berghahn Books: New York,
2009.
- Hoffman, Josef**, "Hard-boiled Wit: Ludwig
Wittgenstein and Norbert Davis", *CADS
#44*: Essex, 2003.
- Holmgaard, Jørgen**, "Krimiens historie og
socialpsykologi", i Jørgen Holmgaard
og Bo Tao Michaëlis, *Lystmord: Studier
i kriminallitteraturen fra Poe til Sjöwall/
Wahlöö*, Medusa: Holte, 1984.
- Kerr, Philip**, *A Philosophical Investigation*,
Plume: New York, 1994.
- Kierkegaard, Søren**, *Samlede værker*, bind 5,
Gyldendals Bogklubber: København, 1991.
- Lombroso, Cesare**, *The Criminal Man*, Duke
University Press: Durham, 2006.
- Malmgren, Carl D.**, *Anatomy of Murder: Mys-
tery, Detective and Crime Fiction*, Bowling
Green State University Press: Bowling
Green, 2001.
- Scaggs, John**, *Crime Fiction*, Routledge: New
York, 2005.
- Wittgenstein, Ludwig**, *Tractatus Logico-Philo-
sophicus*, Samlerens bogklub: København,
1998.
- Wittgenstein, Ludwig**, *Filosofiske undersøgel-
ser*, Gyldendals Bogklubber: København,
1999.